

מכון מניטו

לימוד מקורות על התשובה שיעורו של הרב יהודא אשכנזי (מניטו)

תמלול: תירזה מבורך tiltan46@walla.com

לעילוי נשמת אבי היקר אשר מסעוד בן עטוס ת.נ.צ.ב.ה

הגהה ומקורות: חבר עמותת מכון מניטו

בשיעור קטעים משלשה מקורות:

- א. אגרת התשובה לר יונה מגירונדי
- ב. דרשת המהר"ל לשבת תשובה
- ג. נתיבות עולם למהר"ל נתיב התשובה

מניטו: יש לנו כמה קטעים ללמוד הערב. אני מקווה שנספיק ללמוד את הכל. בחרתי קטע אחד באיגרת התשובה של רבנו יונה, נתחיל בזה. ואני רוצה מיד שנקפוץ לנושא של לשון הרע בדרוש של שבת תשובה, זה בסוף הדפים שלכם. ואחר כך נחזור למהר"ל בנתיב התשובה, וזה הסוגיה הכי בסיסית לעניין התשובה. אז נתחיל מיד. אין דפים מספיק? אבל.. מישוהו יכול לבקש דפים? כמה הוא צריך? למי? עשר? טוב עשר. מה? לא... לא שמעתי, מה קורה שמה? אין מספיק נייר? טוב, אז אפשר ללמוד שניים יחד.

מכל מקום אני אקרא את ה... אז באיגרת התשובה, רבנו יונה נותן כמה עצות לעניין התשובה, שחטאים מיוחדים, אם אפשר להגדיר את זה ככה, **נטיות ליהודי לעניין החטא**. אני רוצה להזכיר לכם רק בקצרה מה שאומרת המשנה בסגנון המשנה: "כל מי שיראת חטאו קודמת לחוכמתו"¹ אז אפשר להבין את הצורה של חוכמתו. כל אחד יש לו מדרגה בחוכמה. **אז המשמעות של 'כל אחד יש לו חוכמתו שלו'**. אבל "יראת חטאו" - צריך להבין את זה, כי היה לו לומר "יראתו של החטא" כן, אבל הוא אומר: "יראת חטאו". כל אחד יש לו חטא מיוחד ששייך לנטיות שלו. לכן צריך להבין את זה פשוט. כל מי שיראת חטאו קודמת לחוכמתו.

וכמו כן לכל אחד יש נטייה למידה מסוימת, מידה טובה מסוימת. בעברית עממית ככה אומרים: שכל אחד הוא משוגע לדבר מיוחד. כן. אם בטוב ואם ברע. וכדי להכיר את הפנימיות שלו, יש עצה שנתנו החכמים, שבזמן קריאת שמע של, על המיטה, כן, - בשכבך ובקומך - להשגיח [על] במה שהוא נוטה לחשוב באותו זמן, כשמתחיל לישון וכשמתחיל להתעורר. אז התמונות שהוא רואה זה הסימן של הנטיות שלו. זה מובן? טוב. לכן חכמים הסבירו שיש נטיות לחטא מיוחדות לעם ישראל, והעיקר - זה לשון הרע. ולכן נלמד קצת על העניין של התשובה, חטא של הלשון הרע. טוב. אז נתחיל מיד את איגרת התשובה.

"וחייב אדם לדרוש טוב לעמו ולחבריו לכל הדברים שהוא אוהב ודורש טוב לנפשו. זה מה שיגאל שהלל אמר לגר שרצה להתגייר. כן. 'כל מה ששנוי עליך אל תעשה לחברך'² - אמר את זה בארמית, אבל זה התרגום הארמי של 'רעך כמוך', ההסבר של 'ואהבת לרעך כמוך'.

איך לקיים את זה? 'ואהבת לרעך כמוך'! קודם כל - כמוך!

מכיוון שהפסוק אמר "כמוך", אז חברך הוא כמוך, בן אדם כמוך. יש לו האופי של הטבע האנושי כמוך. ומכיוון שאתה בן אדם, אתה יודע מה שנוא עליך - אל תעשה לחברך. זה פשוט. שנאמר: "ואהבת לרעך כמוך". ואמרו רז"ל במסכת... לא, בתורת כהנים, במדרש קדושים, במדרש על פרשת קדושים: "ואהבת לרעך כמוך - זה כלל גדול בתורה"³. ויש בסוגיה ההיא, זה - אמר רבי עקיבא: "ואהבת לרעך כמוך - זה כלל גדול בתורה". ואני מזכיר לכם מה שלמדנו פעם, זה לא רק לפי הפשוט, כי הפסוק הזה זה אחד מהכללים הגדולים של התורה. כי אפשר להבין כל המצוות של התורה דרך אותו כלל של ואהבת לרעך כמוך. זה נושא בפני עצמו, אין לנו זמן הערב כדי להאריך בזה.

רק בקצרה, שהחידוש של רבי עקיבא זה לא הפסוק עצמו. כי כל פסוק בתורה זה כלל גדול בתורה. והפסוק עצמו זה התורה שאמרה, לא רבי עקיבא. אולי יש חידוש בזה שכדי לקיים ואהבת לרעך כמוך צריך להיות גדול בתורה!

וזה ההבדל בין היהדות והנצרות. אם אנחנו מתקשרים למצוות מבחינת הכוונה, זה כוונה לאהוב אהבה [שהיא] רק רגשית, רק רוחנית, בלי הלכה למעשה איך לבצע את זה, איך לקיים את זה. צריך שולחן ערוך! כן. זה ההבדל בין היהדות וכל שאר הדתות שמתבססות על העקרונות של המוסר, אבל מבחינת חכמת המוסר ולא המוסר עצמו. לקיים אותו.

¹ אבות ג ט

² בבלי שבת לא א

³ סיפרא (תורת כהנים פרשה ב פרק ד)

אז אפשר לקרוא את המשנה ככה: "ואהבת לרעך כמוך" – זה כלל של גדול בתורה. אבל זה מובן, כן?

באותה סוגיה יש לכאורה מחלוקת עם בן עזאי שאומר: "זֶה סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם בְּיוֹם בְּרָא אֱלֹהִים אָדָם" ... לא זוכר את הפסוק בדיוק.. "בְּדָמוֹת אֱלֹהִים עָשָׂה אֱתוֹ"⁴ זה כלל גדול יותר מזה אומר בן עזאי. יש פה דעה, דעה שלישית: ו"אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בְבִקְרָו וְאֶת־הַכֶּבֶשׂ הַשְּׂנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֲרֵבִים" – זה כלל גדול בתורה. בתמצית אנחנו שוב מוצאים את הממדים של המצוות בין אדם לחברו, זה – ואהבת לרעך כמוך. בין אדם למקום זה "אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בְבִקְרָו וְאֶת־הַכֶּבֶשׂ הַשְּׂנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֲרֵבִים". ו...אם כן זה ספר תולדות אדם – הדעה של בן עזאי זה – בין אדם לעצמו. וזה הפשט של המאמר. כי כשלומדים את זה אנחנו רואים שרוב המפרשים רגילים להסביר כמחלוקת בין בן עזאי ורבי עקיבא. כאילו... תראו, זה בהרבה מקורות. כאילו רבי עקיבא אומר: כלל גדול בתורה זה היחס בן אדם לחברו בתוך החברה של עם ישראל. ואהבת לרעך – שהוא כמוך. זה מובן? כן?

וחולקים על זה דרך אליבא דבן עזאי שאומר: לא, כל המין האנושי היא, האדם נברא יחידי כדי להודיע שכולם בני אותו שורש. ולכן תיאור אותה מחלוקת: רבי עקיבא הוא... איך אפשר לומר את זה בעדינות, הוא ככה שוביניסטי, כן? ואהבת רַק לרעך כמוך, אלא בן עזאי הוא הומניסטי כללי, כלל עולמי – זה ספר תולדות האדם.

אבל לפי דעתי זה פירוש לא כל כך מדויק. כי לפי מה שראינו אותה תורה – זהו, במימד של בין אדם למקום, הקורבנות, העבודה. במימד של בין אדם לחברו – גמילות חסדים ואהבת לרעך כמוך. במימד של בין אדם לעצמו, זה ספר תולדות האדם. כי העיקר זה התיאור של הנפש של האדם, כי בצלם אלוקים עשה אותו. זה פירוש אחר לגמרי ואין שום מחלוקת, כן. אלא כל אחד ואחד שם את הדגש על המימד שצריך לתקן. כי יש לנו פה בעיה בשלושה מימדים ולפי טבע של כל אחד ואחד. מימד אחד זה כבר מתוקן, אז צריך לשים את הדגש על המימד השני. ולפי הניסיון של כל חכם וחכם, זה אליבא ד... חד אומר זה וחד אומר זה. אין מחלוקת. אלא כל אחד שם את הדגש בצד שצריך לתקן. זה מובן? טוב. אז נמשיך קצת.

"שעל ידי השלום מקיימים ישראל את התורה".

פה זה חידוש של הרב, על ידי השלום מקיימים ישראל את התורה. עכשיו בזמן שלנו משתמשים הרבה במושג שלום, כן? "שלום אתמולי" שלום מחר" (...צחוק) טוב. אבל צריך לדייק לפי המושגים של המקרא: שלום זה בתוך החברה. עם העולם החיצוני – האויב, זה נקרא ביטחון "וישבתם לבטח". זה (...). זה ביטחון וזה שלום. לכן פה יש טעות אצל הפוליטיקאים. כן. ואפשר להבין מה דעתם בזה. מכיוון שאין שלום ביניהם, הם רוצים שלום עם האויב. אבל עם האויב צריך ביטחון. שלום זה עניין של... עניין פנים. זה מובן? טוב. לכן זה ההסבר של הרב, אי אפשר לקיים את התורה, כי התורה ניתנה לכלל ישראל. אם כלל ישראל אינו בשלום דהיינו המצב הפנימי של החברה. זה מובן? טוב.

"ואמרו ז"ל: שקול השלום כנגד הכל, ועל כן אנו אומרים בתפילה – 'עושה שלום ובורא את הכל'".

יש הסבר של במהר"ל באחד הדרושים שלו... מהדרשות שלו שהוא מסביר באופן ברור מאוד כי השלום אינו טבעי לעולם שלנו, לעולם הזה, לעולם השפל. השלום אינו שייך לטבע. ההסתכלות של העולם מבחינת הטבע מגלה שיש תחרות איומה בין הבריות בכל הרבדים של המציאות. זה מובן? כל שכן בחברה האנושית. יש משנה שאומרת: ה"הווה מתפלל בשלומה של מלכות". אתם רואים? "בשלומה של מלכות!" הממלכה (מלכות) זה הממשלה, כן? בשלומה של הממשלה. הם צריכים שלום, כן? ביניהם. "שאלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו" זה... זה ברור מאוד מה

⁴ (בראשית ה' פס' א').

שאומרת המשנה. כן? כי יש פה תחרות בין הבריות. ויש מושג כזה שמתוך אהבה רוצים לבלוע את הזולת, ולכן צריך "לשים" שלום בעולם. כי השלום אינו טבעי. וזה ההסבר של המהר"ל... אם אני זוכר שהמהר"ל עצמו, זה שמעתי מהרב קוק, הרב צבי יהודה ז"ל. שיש שלום במרומים אבל למטה צריך ל"שים" את השלום. ולכן אנחנו אומרים: "עושה שלום במרומי". ובתפילה אומרים: "שים שלום עלינו". זה רק בימות המשיח שהשלום יהיה טבעי לעולם. זה מובן? וצריך... לכן צריכים להיזהר מהשלום המדומה "אֲנִי שְׁלוֹם" אומר הפסוק בתהילים "וְכִי אֲדַבֵּר הַמָּה לַמַּלְחָמָה" (תהילים קכ' פס' ז'). "עושה שלום ובורא את הכל". זה פסוק. כן. הפסוק אומר: "עֲשֵׂה שְׁלוֹם וּבֹרֵא רָע" (ישעיהו מה' פס' ז'). עושה שלום למעלה ובורא את הרע למטה. טוב זה עוד לא נושא אבל זה קשור.

תפילת הציבור נשמעת כשהם בשלום, וזה כלל גדול מאוד. יש בתי כנסיות שהתפילה שלהן היא לא רצויה מכיוון שאין שלום בין המתפללים. כן. ואני זוכר שלמדתי את זה אצל כלל, במסורת הספרדית היינו רגילים לפני העמידה כל אחד היה מפסיק כמה רגעים והיה פונה לכל הקהילה ועושה שלום ביד. כן? והיה מתכוון – "ואהבת לרעך כמוך". אסור להתפלל אם יש מדון בבית הכנסת. זה מסביר למה כל כך יש בתי כנסיות בעיר. [צוחק] אז... חוזרים לנושא.

"ותפילת הציבור נשמעת כשהם בשלום. וכל דרכי התורה מביאות לידי שלום. שנאמר: 'וכל נתיבותיה שלום'. וישראל אוהבי שלום הם".

זה... זה מילה חריפה. כן. "ישראל אוהבי שלום הם". אני רוצה לציין אולי משהו קצת יותר מידי חריף. יש והיתה משנה ברייתא שאומרת: "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם". מה זה עולם אידיאלי? איזה עולם? כן. כי למעשה המחלוקות בין תלמידי חכמים הם הכי קשות שבעולם. לא רואים את זה שתלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. יש סוד בדבר. כן. ולכן, אני פעם חשבתני ככה, לפי מה שקבלתי מהרב. אחר כך אני אספר לכם סיפור שאם זה אמת: תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, אם אין שלום ביניהם – זה סימן שאינם תלמידי חכמים. זה ברור. פשוט. כן.

למשל, היה רגיל להסביר את הפסוק: "תורת ה' תמימה משיבת נפש" – אם איננה משיבת נפש, זה סימן שאיננה תורת ה'. כן. צריך לקחת את זה ברצינות. והוא סיפר, הראה לי את זה. יש כמה כתבי יד של הרב זצ"ל, שלא רצה לפרסם אותם. מכיוון שהיה מדבר באותו נושא וזה היה כל כך חריף, שהרב צבי יהודה זכרונו לברכה, פחד מלפרסם את זה. כי הרב זצ"ל גילה את העניין הזה של שנאת ישראל בין תלמידי חכמים. כן. והדברים חריפים מאוד. ראיתי את זה. ובצוואה שלו הוא ציווה שלא לפרסם את זה אף על פי שיש חובה לפי ההלכה שהבן צריך לפרסם את כל כתבי יד של האב. כן. וזה היה כל כך חריף... פחד מזה. טוב. נמשך ב... צריך לגלות את זה. שזה המצב, זה המציאות.

המהר"ל מסביר ב'נתיבות עולם', שדווקא החטא הזה של לשון הרע, ונתייחס קצת אחר כך לזה, הוא שייך בעיקר לעם ישראל. מכיוון שאצל עם ישראל, רק בקצרה אני אסביר את זה ככה, היצר הרע הוא באמת יצר הרע. אצל אומות העולם זה משהו דומה. אבל יצר הרע – אין יצר הרע אלא כנגד החובה של התורה. מכיוון שלא קיבלו את התורה, היצר הרע אצלם זה לא באמת יצר הרע. זה רשעות, זה... זה משהו דומה, אבל זה משהו נבדל מיצר הרע ממש. לכן כל עוד שלא הגענו לגמר התיקון, החטא הכי מסוכן בתוך החברה היהודית, אנחנו רואים את זה בחברה הישראלית, זה החטא של שנאת חנם שמתבטא בלשון הרע. נראה אחר כך מיד מאמר בגמרא שמדבר על "אבק לשון הרע". יתכן מאוד שההבדל בין לשון הרע ממש ואבק לשון הרע, זה דווקא הלשון הרע של תלמידי חכמים, אבק לשון הרע. דהיינו 'לא אמרתי, אבל'...

כן? מה אתה רוצה? כן.

קהל: אתה מפרש את העניין הזה של שלום בין אדם לחברו...

מניטו: בתוך החברה.

קהל: בין אדם לעצמו..

מניטו: כן. ברור! להיות שלם עם עצמו. כן. ברור. אבל א... זה נכלל קצת במילה כמוך של "ואהבת לרעך כמוך". מכיוון שלפי הפשט היה צריך לומר: ואהבת לרעך כלך. כן. אהוב ל... ואהבת ל... רעך. היה צריך לומר כלך, כיוון שאמר כמוך, אז יש הרבה דרשות שמסבירים מכיוון שהוא – כמוך! כפי שהתחלתי להסביר בהתחלה, ולכן צריך להבין שיש לי חובה לאהוב את הזולת כפי שאני אוהב אותי. זה הממד של בין אדם לעצמו.

קהל: [המשך השאלה – לא ברור]

מניטו: כן. אבל זה... זה אותה תכונה. כן. כי "ואהבת לרעך כמוך" לפי ההסבר של הרב ולפי הפשט, זה כדי להשכין שלום בחברה. מכיוון שטבע החברה זה מידת הדין. הקריטריון של החברה זה מידת הדין. כן. וכדי להשכין שלום בחברה צריך אהבה. זה מובן מאליו. לכן אם אתה מדבר על שלום שבין אדם לעצמו לעניין, להיות שלם עם עצמו זה עניין... אם לא, זה מה שנקרא שנהא עצמית. כן? לא לשנוא את עצמו. לאהוב את עצמו. אולי אני אפרש את זה בנימה חסידית קצת.

כל אחד ואחד צריך לומר: אני לא יודע מה הערך שלי. זה אני לא יודע. אבל אני יכול לסמוך על הבורא שהוא יודע מה הערך שלי מכיוון שברא אותי. לכן מצווה עלי לאהוב את עצמי. מכיוון שהבורא גזר לברוא אותי, הוא בחר בי. זה מובן כן? לא ניפול בגאווה של [צחוק] הגאווה אבל ברור שיש סיבה, ולכן זה מצווה לאהוב את עצמו. אם אני לא אוהב את עצמי, אני לא יכול לאהוב את הזולת. זה הפשט של "ואהבת לרעך כמוך" זה מובן? והניסיון נותן, וזה כל הרופאים... רופאי הנפש וכל הרבנים יודעים את זה. מי שיש לו טינה ושנאה כלפי הזולת, זה מתחיל בעצמו. יש ביטוי בגמרא שמסביר את זה: "פוסל במומו פוסל"⁵. זה ידוע. זה הבסיס של כל הפסיכואנליזה. כן, זה ברור. לכן צריך להיזהר בלשון הרע. מי שמדבר לשון הרע הוא מגלה את התכונות שלו. כי מה שהוא רואה בעמיתו, זה מה שיש בפנים. כן. זה מובן? טוב.

טוב לא צריך לתת דוגמאות זה... כל העיתונים מלא דוגמאות. זהו. תפסת את העניין?

קהל: אבל זה שונה..

מניטו: אז תסביר, כדאי לי להבין.

קהל: כשמדברים על שלום בחברה, בשביל זה צריך לחכות לימות המשיח. אבל השלום שבין אדם לעצמו, הוא יכול להשיג אותו בעולם הזה, יחידי סגולה אולי.

מניטו: אז זהו... יחידי סגולה הם חיים כבר 'מעין עולם הבא' כבר בעולם הזה. אבל למה אתה מתכוון כשאתה מדבר? מהו הפשט של הדברים של השאלה שלך? מה אתה מתכוון כשאתה מדבר להיות שלום בין אדם עם עצמו? תן דוגמא!

קהל: אני לא יודע איך להסביר את זה.

מניטו: אני רואה. זהו. זה דבר. זה ניסיון של כל אחד ואחד. כן. צריך... לפי דעתי זה סימן של הבגרות. כן. על הבגרות, אדם אינו שלם עם גופו, עם עורו, עם שערו. בגרות זה כשכבר שלם עם עצמו. כן. ואז הוא מסוגל לקיים "כבד את אביך ואת אמך". כי כל עוד שהוא לא סובל את עצמו, הוא לא סובל את ההורים מכיוון שהם הסיבה של עצמו (...צחוק) נכון? טוב. אז סימן לבגרות. טוב. אז תראה... כדאי, כדאי לחזור לחשוב על זה.

קהל: יש מימד להיות בשלום עם עצמו זה חטא...

מניטו: לא. לא הבנתי. לא תפסתי. תחזור על זה.

⁵ מסכת קידושין, ע' ע"ב. פרי צדיק פרשת וישב אות ד: "והם שידעו שהם נקיים בזה חשדו ליוסף לפוסל במומו שכל אחד החסרון שיש בו נדמה לו שנמצא בחבירו" הקטע הזה נמצא בספר פרי צדיק של מניטו

קהל: למשל, כשמדברים על עשו ואומרים שהוא **בשל** אז מתכוונים עליו שהוא בחטא.

מניטו: אז תסביר קצת יותר, כי זה סתום וחתום לכולם מה שאמרת

קהל: כשהוא משלים עם התנהגותו למשל, אז הוא בשלום עם עצמו?

מניטו: אני לא חושב. לא, אני התכוונתי למשהו אחר. זה ברור שלמהר"ל דווקא, שהוא אומר שעשו בגימטרייה שלום. עשיו בגימטרייה שלום... בגימטרייה שלום, ולכן אין לו שלום. כי... אני מנסה להסביר מה שאתה אמרת וחשבתי על עשו בגימטרייה שלום.. תחזור על מה שאמרת.

אהה.. לא.. לא, אני זוכר. כי יש ביטוי כזה במדרש שרשע הוא ברעש. ליבו ברעש. רשע – אותיות רעש⁶, כן? כבר התקשרנו לאותו נושא. על השאלה של משה רבנו בהר סיני: 'מדוע רשע ורע לוי? זוכרים? כי רשע אינו מאושר להיות רשע, צריך לדעת את זה. יש לו הנאות, אבל לא אושר. כי הוא ברעש, הוא במלחמה עם עצמו. כן? ולכן עשו אינו שלם עם עצמו. תזכור את הפסוק: "ויצעק צעקה גדולה ומרה". הוא ממש בטרגדיה. הנפש של עשו זו טרגדיה שלימה. הוא יודע שהברכה שלו זה הקללה. איך לסבול את זה? איך לחיות עם זהות של קללה? כן. וזה הטרגדיה של הגויים המשתייכים לפרצוף של עשו, דהיינו הנוצרים. מסכנים, הם חיים בטרגדיה. והם... וזה הלכה – עשו שונא את יעקב⁸. הם מקנאים בישראל מכיוון שהם מפרצופים של עשו. ואני זוכר כמה ביטויים ששמעתי מהם, שכשהם באושר, אז הם מתביישים מזה. אסור לאדם דתי להיות מאושר, כי אדם זה גיהנום רחמנא ליצלן. אבל זה... זה הנפש שלהם. כן? זה מובן? טוב.

זה הייתה הבעיה של הצופים שלהם, אני זוכר. פעם דיברנו על זה עם האחראים על הדת בצופים של הנוצרים, והם ענו בכנות... כן? זה תרתי דסתרי. כי בצופיות הבסיס זה האושר, השמחה. אבל אצלם זה מתנגד לדת, השמחה. זה מובן? כן? אני לא יודע אם יש להם מצווה להיות בשמחה.. [צחוק]. אצלם אין דבר כזה. טוב. ולכן צריך לחשוב על שאלה שלך. עשו זה... יש מאמר חריף מאוד בגמרא: כל פעם שיהודי מוריד דמעות, הוא מתפלל לשים את אותן דמעות בנאדו של עשו. שיש לו כל כך דמעות, שצריך לאזן את הדמעות של עשו⁹. תופסים את הנושא הזה? כן?

קהל: (רשע הוא ברעש... ואין לו עושר.....)

מניטו: עושר? אמרתי אושר! המבטא שלי כבר אשכנזי? (צחוק) השם שלי זה לא עשכנזי. טוב. זה מובן, כן?

טוב... טוב.. אז נמשיך. זה מה שאני אמרתי. הרב אומר: וישראל אוהבי שלום הם. לכן צריך לשאול מיד מי מעכב? מה מעכב? בטבעם הם אוהבי שלום, מה מעכב? וזה הנושא שנלמד.. כן?

"הקב"ה ברכם בשלום מפני שהשלום מחזיק כל הברכות, שנאמר: "ה' יברך את עמו בשלום". על כן נקראת כנסת ישראל שולמית". יפה מאוד.

ועובדי אלילים נקראים "שונאי שלום" שנאמר: "...זה בתהילים, "עם שונא שלום"¹⁰. ושפיכות דמים ועבודה זרה זה באותו צד. זה.. זה רבי עקיבא שלימד את זה. שפיכות דמים, גילוי עריות ועבודה זרה – זה אותו דבר, זה נגד השלום. וחיבים ישראל לברור אנשים ברורים שיטילו שלום בין איש לאשתו ובין אדם לחברו. ובחרתי בקטע הזה דווקא בשביל השורה ההיא. כן? – שיהיה בידם כוח לכוף ולהכריח בני אדם על השלום.

⁶ פרדס רימונים שער כג כ

⁷ בבלי ברכות ז ב

⁸ ספרי במדבר סט

⁹ זוהר מהד' מרגליות שמות דף יב

¹⁰ רַבַּת שְׁכֵנָה לָהּ נַפְשֵׁי עִם שׁוֹנְאֵי שְׁלוֹם. וכן בפירוש של מצודת דוד, שם: "זמן רב שוכנה נפשי עם העכו"ם שונאי השלום"

מה זה אנשים ברורים? כן. אנחנו רגילים לביטוי של שפה ברורה. אנשים ברורים זה אנשים שיש להם שפה ברורה. ונלמד את זה בקטע השני של המהר"ל אחר כך. אבל נחזור לפשט של הרב פה: ויהיו אותם הברורים אנשים שמחים.

קהל: אני חושב שהוא מתכוון...

מניטו: לא.. לא. לא ברורים, ברורים! לא... לא.. זה לא בורר. טוב. נראה מה ההסבר שלו. צריך לברור בעם אנשים מיוחדים שמסוגלים להטיל שלום בין איש לאשתו ובין אדם לחברו. ומה טיבם של אותם אנשים? הוא מסביר: "שיהא בידם כוח לכוף ולהכריע בני אדם על השלום. ויהיו אותם הברורים אנשים שמחים". אנשים שמחים זה דווקא יעקב כלפי עשו. זה ההפך, כן? שמחים לחיות. שיש להם מספיק אמונה כדי לדעת שחיים זה שמחה. וזה... אני חושב שפה זה קטע חשוב מאוד. ההצלחה של האמונה, האמונה האמיתית, מתבטאת בשמחה בחיים. מי שמאמין והוא עצוב, זה סימן שהאמונה שלו איננה בסדר. כן? זה מובן? זה יותר מאופטימיות, זה ממש שמחה לחיות.

קהל: סליחה, איך זה מתקשר למה שאתה מלמד אותנו שבן אדם לא יכול פשוט להיות מודע למציאות של העולם הזה?.... (ההמשך לא ברור)

מניטו: כן. זה לא אני שמלמד את זה, זה הגמרא. (צחוק) הוא לא יכול לישון בלי חלומות. הגמרא אמרה... מי ששבוע אחד איננו חולם זה סימן שהוא רשע¹¹. והמשמעות של החלום פה זה סיט. כי אי אפשר להיות בעולם הזה כמות שהוא בלי לערער על הרע שיש בעולם. אבל להיות שמח מבחינת בריאת הבורא, זה משהו אחר. לא להיות שמח מהעולם – זה עניין אחר. מהמצב של העולם. כל עוד שהעולם הוא טוב ורע, אסור למלא שחוק פיהו.. "אז ימלא שחוק פינו..". ולכן הגמרא¹² מביאה את הפסוק: "וגילו ברעדה..". כן? אבל גילו! שמחה ויראה בבת אחת. על מי שאינו שמח מצד האמונה שלו, זה סימן שהאמונה שלו בטלה. איננה אמונה אמיתית. כן? זה לא סותר. כן? גילו ברעדה! זהו. זה כובד ראש של התפילה. זה ההגדרה של כובד ראש של התפילה במסכת ברכות. כן? אז שמחה מכיוון שיש בורא. ברעדה, יראה מכיוון שיש בורא והבורא הוא הדיין. זה בבת אחת, כן? זה מובן? שמחה - מכיוון שברור שיש עולם הבא. אבל יראה – מכיוון שצריך לעבור דרך העולם הזה. כן? וכן הלאה. שמחה – מכיוון שיש יום. אבל יראה – מכיוון שיש לילה. זה... צריך לתפוס את זה. כן? הרגש של התפילה זה גם שמחה וגם יראה. למי שבטבע שלו הוא רק שמח אומרים לו: עבדו את ה' ביראה. למי שבטבע שלו הוא רק עצוב, אומרים לו: עבדו את ה' בשמחה. ואין סתירה. כן? כי כל אחד צריך לתקן את החיסרון שלו. אבל לפי הפסוק שמביאה הגמרא זה ברור שהמצב הטבעי זה להיות שמח. ולכן הפסוק שמביאה הגמרא זה: עבדו את ה' ביראה. עבדו... דהיינו בשמחה, וזה טבעי, ותוסיפו יראה.

הסדר הטבעי זה ככה: הילד הוא נולד שמח. כשמגלה מה זה העולם, יש לו יראה. וצריך לשמור על הסדר הזה – הבסיס זה השמחה ולהוסיף את היראה. זה מובן? טוב. אז אני חוזר למשפט: ויהיו אותם הברורים אנשים שמחים שיודעים לפייס ולרצות בני אדם ולהטיל שלום. ולא יהיו כעסנים ורגזנים. מטיפי מוסר – אסור להם להיות כעסנים ורגזנים! זה מובן? אתם רואים איך זה נדיר? זה ידוע. אין הרבה אנשים שיודעים להטיף מוסר, מסוגלים נאמר להטיף מוסר. כי משליכים על הקהל את החטאים... לא החטאים, את הבעיות שלהם. אני אספר לכם סיפור של המגיד מדובנא. שמעתם עליו – על המגיד מדובנא? כן. האשכנזים קוראים לו המגיד מדובנא – זה אותו בן אדם. [צחוק]

נספר כמה... ככה... שהוא היה רגיל ללכת מעיר לעיר, משבת לשבת כדי להרביץ תורה. פעם איחר בערב שבת בבית הכנסת. חיכו לו, ומכיוון שהוא לא הגיע, הרב של המקום התחיל הדרשה שלו של השבת. ומעניין לעניין הגיע לדברי מוסר ונפל על הציבור: אתם ככה... ואתם ככה... אז המגיד מדובנא שמע את זה ואמר: איך אני מדבר ככה כשאני מטיפ מוסר? פחד. כן. אחר כך שאל ליהודי שהיה יושב על ידו - תגיד לי, יש לו בנות? "כן" – השיב לו. נשואות? "לא נשואות". לא נשואות?

¹¹ בבלי ברכות נה ב

¹² בבלי ברכות לה א

אהה... הבנתי (צחוק). אז הוא התפלל ואמר: רבש"ע, תן חתנים לבנות של הרב ואל יטיף מוסר כזה על עמך. כן. מבינים? זה סיפור אמיתי. כן.

אז נחזור: כי כידוע רבנים רגילים להיות עם הרבה הרבה בנות [צחוק]. ותראו איזה גמרא הוא מביא אחר כך,

"לרצות בני אדם ולהטיל שלום. ולא יהיו כעסנים ורגזנים. שנאמר: "איש חמה יגרה מדוך"¹³. ונאמר: "מענה רך ישיב חמה"¹⁴

צריך להיות רך. זה הכלל של בדרכי נועם. כן. זהו.

"ואמרו בתלמוד"

זה במסכת תענית¹⁵

"על המטילים שלום: "גברי בדיחי אנך".

מה זה גברי בדיחי? אנשים שמחים, בארמית. אבל רש"י מפרש שמה: שידועים בדיחות, למסור בדיחות. צריך להיות מתבדח כדי להשכין שלום.

"ועבדין שלמא"

זה בגמרא, שלמא זה שלום.

"ואמרו רז"ל על האנשים האלה שהם מטילים שלום,

שהם מסוגלים להביא שלום בין איש לאשתו וחבר לחברו, הוא כל כך שמח – שהשלום הוא קל בידם.

"בשמחה ובטוב לבב כי מובטח להם שהם בני העולם הבא."

וראיתי במפרש אחר על הגמרא שהוא מסביר את זה על אותה גמרא ככה: מכיוון שאותה מצווה, אותה סגולה, לשים שלום בין איש לאשתו ובין אדם לחברו - זה מן המצוות שאוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא. ולכן מובטח לו שיהיה לו עולם הבא. זה מובן, כן? טוב. אז נמשיך קצת:

"ויזהר אדם שלא יקלל את חברו ולא יקלל את עצמו לא בשם ולא בכינוי. שהמקלל את חברו או את עצמו בכל הכינויים חייב מלקות."

היו רגילים באותם הדורות לקלל את הזולת בשם ה'. כן. עכשיו לא כל כך רגילים, אבל זה כמעט אותו דבר וחייב מלקות.

"וזאת אחת מן העברות החמורות שבתורה. שנאמר: "אם לא תשמור לעשות כל דברי התורה הזאת ליראה את ה' הנכבד והנורא הזה, והפלא ה' את מכותיך". ופירשו חז"ל במסכת (.....) אם לא תשמור לעשות ליראה את ה', שלא תזכרנו על מה שהזהרת שלא להזכירו. שכבר הזהירה התורה שלא יקלל אדם את חברו שנאמר: "א-לוהים לא תקלל".

א-לוהים זה הדיין. כן?

"ונשיא בעמך לא תאור"

אפילו שר בממשלה. כן?

¹³ משלי טו יח

¹⁴ שם טו א

¹⁵ בבלי תענית כב א

"ונאמר: "לא תקלל חרש" – ואמרו חז"ל: מי שלא שומע אותך. כן. ואמרו חז"ל: הוא הדין לכל אדם שאסור לקללו. ולא חייבה התורה מלקות על המקלל לחברו עד שיקלל אותו בשם או הכינוי"

טוב. עכשיו רק דקה. מישוהו נמצא במשרד? אני רוצה לדבר איתו. כבר הלך? סגר והלך? טוב. אז תקראו את הקטע האחרון ואני רוצה להסביר. חסרות כמה שורות פה. אני אסביר בעל פה. בדרוש של שבת תשובה אנחנו רגילים להגדיר את השבת שבעשרת ימי תשובה: "שבת שובה". מהמילה הראשונה של ההפטרה. כן? "שובה ישראל עד ה' אלוקיך". ואנחנו רואים פה שהיו רגילים גם כן לקרוא את השבת "שבת תשובה".

בקטע הקודם המהר"ל מסביר לפי מקור בגמרא, שיש ארבע עברות עיקריות השייכות לאותו נושא. הנטיות של הנפש היהודית, וזה נושא ידוע: עבודת אלילים, שפיכות דמים וגילוי עריות. אתם זוכרים שזה החטאים החמורים שבתורה. וזה היה הסיבה של חורבן בית ראשון. כן? והסיבה של חורבן בית שני זה היה שנאת חנם. השנאת חנם שמתבטאת בלשון הרע וכפי שנראה מיד, לא רק בלשון הרע בולט, אלא באבק לשון הרע שזה הלשון הרע הכי חמור. כן. כי אי אפשר לתפוס מי שאמר ומה שאמר באבק לשון הרע, ובכל זאת אמר מה שאמר. זה... זה מובן? את המילה "אבק לשון הרע"? מה שדומה ל... יש למשל גזל. כשאדם גונב מחברו. כשאדם גונב מהמדינה זה נקרא "אבק גזל". למשל מס הכנסה או משהו כזה. זה נקרא "אבק גזל". טוב.

אז המהר"ל מסביר את זה ככה: שלבן אדם, לאדם יש חלקים בזהות שלו. יש שלושה חלקים: השכל, הנפש והגוף. החטא השייך לגוף זה גילוי עריות. החטא השייך לנפש זה שפיכות דמים. זה מובן, כן? והחטא השייך לשכל זה עבודה זרה, עבודת אלילים. אבל לשון הרע זה כולל, זה מאחד, מבטא את הזהות של האדם. מכיוון שהאדם נקרא "חי המדבר" – לפי הפסוק: "ויהי האדם לנפש חיה" – לרוח ממללא – בתרגום אונקלוס. ולכן הדיבור, הלשון, מבטא את הזהות של האדם. זה מובן. ולכן החטא של לשון הרע שהוא החטא בדיבור, בסגולה של הדיבור, הוא החטא הכי חמור. ולכן הוא מקביל לאותם החטאים של עבודת אלילים, לשון הרע ושפיכות דמים. סליחה... עבודת אלילים, גילוי עריות ושפיכות דמים. זה מובן מה שאני אומר? טוב.

ואז בקטע הקודם נראה פה את כל המקורות על אותו נושא ואחר כך נמשיך. אני אקרא רק כמה שורות שחסרים לכם ונמשיך:

"ולא תמצא סילוק שכינה רק באלו החטאים בפרט".

לפי המקורות שלימד אנחנו רואים שכל מי שחוטא בחטאים אלו מסלק את השכינה

"ולא תמצא סילוק שכינה רק באלו החטאים בפרטדהיינו: גילוי עריות, שפיכות דמים עבודת אלילים ולשון הרע. כדאיתא בספרי: "ונשמרת מכל דבר".

זהו.

"אתם מתחילים מכל דבר? מכל דבר רע. יכול בטהרות ובטומאות במעשרות הכתוב מדבר? תלמוד לומר: ערוה. אין לי אלא ערוה. מנין עבודת אלילים ושפיכות דמים? וקללת השם? תלמוד לומר: ונשמרתם מכל דבר רע. אי ונשמרת מכל דבר רע. יכול בטהרות ובטומאות הכתוב מדבר? תלמוד לומר: ערוה. מה ערוה מיוחדת מעשה שגלו בה כנענים"

אלו החטאים שהכנענים גלו מהארץ.

"אף כל שגלו בה כנענים, מסלק שכינה"

כשהוא אומר – 'דבר' לרבות לשון הרע'. ערוות דבר, דבר – לרבות לשון הרע. זה מובן? כן?

”פירוש: כי כבר אמרנו למעלה יש שלושה חטאים שהם עבודת אלילים, וכל שכן קללת ה' שהוא כופר לגמרי בעיקר. וגילוי עריות ושפיכות דמים מטמאים חלקי נפש האדם. ולשון הרע מטמא הלשון שהוא צורת האדם בכלל”

כפי מה שראינו מקודם. מכיוון שההגדרה של האדם, עיקר ההגדרה זה להיות ”חי – המדבר”. ולכן לשון הרע זה החטא הכי חמור לאדם. ומכיוון ש... (סוף ההקלטה)

[קלטת, צד ב]

מניטו: ...היצר של לשון הרע הוא יותר גדול אצלו מכיוון שהכוח של הדיבור הוא יותר גדול אצלו. ולכן הוא שקול נגד כל אלו שלושת החטאים.

”וכאשר הנפש מקולקלת ונפסדת, האדם הוא בעל גוף לבד ואין השכינה שורה על הגוף”.

למה החטאים האלו מסלקים את השכינה? מכיוון שבחטאים האלו האדם נשאר רק גוף, גופני, ולכן השכינה מסתלקת. זה מובן? טוב.

”כי אם על הנשמה, [ישורה רק על הנשמה] שנתן ה' יתעלה באדם שהיא מן העליונים”. מכיוון שהנשמה שייכת לו כפי שאנו מתפללים בימים נוראים: ”הנשמה לך והגוף פעלך, חוסה על עמלך”.

הנשמה לך – היא שייכת לעולם העליון. ולכן אם האדם נשאר בלי נשמה כי הנשמה מסתלקת בשעת החטא, כפי שאנחנו מתפללים בבוקר: ”אלוקי נשמה שנתת בי טהורה”, בשעת החטא היא לא נטמאת, אלא היא מתרחקת כדי שלא נקבל טומאה. ולכן בשעת החטא האדם נשאר כגולם, בלי נשמה. ולכן אם ככה זה סילוק השכינה. זה מובן, כן? אז דרך אותם החטאים, הוא נשאר רק כבעל חיים] גופני. אני מעדיף את המילה גולם, כן? כי בעל חיים] אינו בעל חטא. אבל גולם, זה בן אדם בלי נשמה. לפי דעתי יש רק דוגמא אחת שאפשר לתת כדי להבין מה זה גולם. אבל אני לא יודע איך אומרים את זה בעברית. somnanbule.

קהל: סהרורי.

מניטו: אה.. הסהר... הירח (lunatique) אה... יפה. בצפון אפריקה היו סחלווי, סהרה, זה משהו אחר סחלווי. טוב.

”על כן אלו ארבעה דברים מיוחדים בסילוק שכינה. [ולכן] ולכך מה שתמצא ביום הכיפורים קטורת מיוחדת שנאמר: ”ומלוא חופניו קטורת סמים דקה”. מפני שאמרו ז”ל בפרק המזבח מקדש: תנא דבי רבי ישמעאל, על מה קטורת מכפר? [מכפר] על לשון הרע. יבוא דבר שבחשאי וכפר על מעשה שבחשאי. ע”כ”]. [עד כאן]

ויש בזה גם כן סוד. איך הקטורת מכפר על לשון הרע?

שאמרו פרק יש בערכין (ערכין טו ב) רבי אבא בר חנינא אמר: מספר לשון הרע – אין לו תקנה. שכבר כרתו דוד ברוח הקודש שנאמר: ”יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות” ומאחר שכבר נכרת ואין כאן תקנה, הקטורת שהוא הקישור בו יתעלה שלכך נקרא קטורת מלשון קישור. וכאשר ידוע מסוד הקטורת, ולכך הקטורת בפרט מכפר על לשון הרע שנכרת מן ה' יתעלה. ומפני שישראל דומים ביום הכיפורים למלאכי השרת והשכינה ביניהם, שלכך נקרא יום הכיפורים: ”לקדוש ה' מכובד” (שבת קיג ב). כי ישראל ביום זה קדושים ונקיים כמלאכי השרת אשר שכינה ביניהם, צריכים כפרה מן אבק לשון הרע ביותר אשר הוא מסלק השכינה”.

אחר כך הוא מסביר שיש קטורת ואבק קטורת, דקה מן הדקה. דקה מן הדקה' זה כנגד אבק לשון הרע. ודקה, זה כנגד לשון הרע. ויש מנהג יפה בקהילות שביום הכיפורים אסור לדבר חוץ מהמילים

של התפילה. אתם ראיתם את זה בבתי כנסיות? יש הרבה אנשי מעשה שלא אומרים מילה אחת מחוץ ל... זה תיקון של הלשון הרע. טוב.

אז עכשיו נתחיל בסוגיה עצמה. כן.

קהל: אמרנו שלשון הרע שקול למעשה כנגד שלוש העברות. ואחת מהעברות הייתה גילוי עריות שהיא מכוונת לממד של הגוף. נכון? עכשיו אני לא מבין איך הוא אומר: האדם הוא בעל גוף לבד. אם הוא חטא בלשון הרע, מה המובן שגם הגוף שבו חטא?

מניטו: כן. כי יש הבדל בין גוף שיש בו נשמה וגוף בלי נשמה. לכן הגדרתי את זה כגולם. כשנשאר רק גופני, דהיינו גוף בלי הגילוי של הנשמה בו. החיות של הנשמה בו.

קהל: אז מה החטא הזה של גילוי עריות עושה?

מניטו: לא. החטא של גילוי עריות זה דווקא הדחף של הגוף החי. כן. זה החוזק של הדחף המיני, בא בגוף, אבל בא מלמעלה מהגוף. אני רוצה אולי להסביר את זה ככה: שהיצר... כשהגמרא אומרת יצר סתם – זה היצר של העריות. יצר סתם, בכל מקום זה יצר של העריות. היצר הוא מאש ואני מעפר. זה ביטוי שכיח כן? למה היצר הוא כל כך חזק? עד שהאדם הפרטי הוא לא יכול בלי סיעתא דשמיא נגד היצר¹⁶. מכיוון שהכוח של היצר בא מהמין כולו. זה כוח של המין, לכן הוא נקרא מין. ולכן אדם פרטי לא יכול ללחום נגד מלאך כל כך חזק של המין כולו. זה מובן? זה מתבטא שכוח עליון פועל בגוף בעניין של עריות. אבל זה מדובר בגוף כשהוא חי מחיות הנשמה. אבל כשהוא נמצא בגוף בלי נוכחות הנשמה מכיוון שמסתלקת מחמת החטא, אז הוא נשאר גופני לגמרי. הוא לא יכול להיות מרכבה לשכינה. זה מובן.

הדיוק הוא פשוט מאוד. אנחנו גוף. וצריך להבין אם זה גוף עם הנשמה או גוף בלי הנשמה. זה נקרא גולם. כן.

קהל: (בנוסף על שלש ההגדרות האלה מדוע לא כלל דבר נוסף שמסלק את השכינה והיא הגאווה האם הגאווה כוללת את שלושתם)

מניטו: נכון... נכון... כי הגאווה זה עניין של המידות. זה לא עניין של מצוות. כן? גאווה זה מידה רעה. אבל לשון הרע זה איסור אל תעשה, בבחינת מצווה. כן?

חטא זה עניין של מצוות. מידה רעה זה עניין אחר מחטא. אף על פי שמשתמשים במושג חטא להגדיר תכונות כמו הגאווה. זה משהו אחר, זה מתחום הרשעות. לא החטא, אם אני זוכר היטב זה נקרא עוון. זה מן העוונות. חטאים, עוונות, פשעים, זה סוגים שונים. לכן פה מדובר במצוות שבתורה. כן? בבחינת מצוות. כל העניין של הדרך ארץ והמידות כן, זה עניין אחר. אבל למדנו בשיעור אחר, אם אני זוכר, כבר השבוע... יתכן מאוד... כן. שידי החטא – זה הגאווה. מה שמביא לכל חטא זה הגאווה. לפי המהר"ל, כן? הסתכל בשלושה דברים ואי אתה בא לידי עברה – ידי עברה, זה הגאווה. טוב. אז עכשיו מה השעה? אם אני לא מגזים..כן.

התחלנו בשמונה זה כבר תשע ומשהו, אז אולי בקצרה. תקראו עכשיו את הדף הזה ונתחיל פה:

[מניטו קורא מנתיבות עולם למהר"ל, נתיב התשובה, פרק שני]

"ואמר ריש לקיש: גדולה תשובה שזדונות נעשה להם כשגגות. שנאמר: שובה ישראל עד ה' אלוקיך כי כשלת בעוונך".

מצאתם? טוב.

¹⁶ בבלי סוכה נב ב "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום...ואלמלא הקב"ה שעוזר לו אינו יכול לוי"

“עוון מזיד הוא וקרי ליה מכשול – איני? והא אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשה להם כזכויות”

כאילו יש סתירה בין שני המאמרים, כן?

“שנאמר: בשוב רשע מרשעתו וגומר. לא קשיא. כאן מאהבה כאן מיראה”

אם התשובה היא מאהבה, אז זדונות נעשות כזכויות. אם התשובה היא מיראה, זדונות נעשות כשגגות. זה מובן? טוב.

אז לפי הפשט של אותו מאמר, הדעה של “זדונות נעשות כזכויות” - יותר קל להבין. אפשר להבין את זה באופן יותר קל. מה שצריך להסביר דווקא, זה הדעה שזדונות נעשות כשגגות. ולכן המהר”ל מתחיל בזה:

“דבר זה הוא מבואר מעצמו, איך זדונות נעשות לו שגגות”

זה סותר מה שאני אומר לכאורה, שאומר שדבר זה מבואר מעצמו לפי השכל הרגיל - לא השכל הפשוט - זה ההפך. כי לפי ההסבר שלו, תראו מיד, שזדונות נעשות כזכויות. זה יותר קל להבין לפי ההסבר שלו. אז נראה מיד כי לפי...

קהל: סליחה... מה זה זדונות?

מניטו: זדונות, כ..כשאני עושה חטא להכעיס ברצון מלא – בזדון.. זדונות.

“כי לפי מדרגת ומעלת התשובה שהוא שב אל ה' יתברך, אשר התשובה מגעת עד כיסא הכבוד. ולפיכך נחשב החטא שגגה. דומה למי שהיה בלתי ידיעה וקנה אחר כך מדרגה עליונה שנעשה חכם”.

לפי מדרגה עליונה שקנה נקרא מה שעשה קודם זה שעשה בשגגה. זה מובן? ...לא? צריך קצת ביאור... כן? טוב. אולי אני אסביר את זה ככה: נאמר שזה המדרגה של הטוב. מי שחטא ירד מהמדרגה של הטוב. כן. סטה מאותה המדרגה. אז אם חוזר בתשובה, כל מה שעשה ברע נחשב לו במקביל כתוספת זכות בטוב. מכיוון שנכנס בתוך ההוויה, בסיטרא של הרע וקנה חוכמה השייכת לזה. אבל כשחוזרים בתשובה, באותה מדרגה הוא קונה את הזכות של אותה החוכמה בטוב. זה מובן? עוד לא? טוב. אז אולי בצורה אחרת.

עניין של נ”י שערי בינה. כן. המקובלים מסבירים את זה ככה. זה כל פעם דרך הקבלה זה יותר פשוט. כן.

מי שנכנס לשער של טומאה ויצא משער של טומאה לשער המקביל של טהרה, קנה שער של בינה. זה מובן?

קהל: זה נשמע פרנקיזם.

מניטו: לא! הפרנקיזם נשאר בטומאה. לא יצא מהטומאה. וזה הכישלון של השבתאים, של השבתאות. כן? והסימן שנשארו נוצרים. היעד שלהם היה אותו יעד. כן.

[קהל: להכנס ולצאת]

מניטו: לא יצאו.

אתה מזכיר לי את המאמר על רבי עקיבא נכנס בשלום אז יצא בשלום¹⁷. בדיוק על זה – “ורב שלום בניך”¹⁸ לפי הפשט: השלום של בניך הוא רב. אבל לפי הדרש: הרב - הוא השלום של הבנים. “אל

¹⁷ בבלי חגיגה יד ב

¹⁸ ישעיהו נד יג

תקרי בניך אלא בוניך¹⁹. כן? דהיינו – מה זה נכנס בשלום? היה לו רב. – לכן יצא בשלום. והפרנקים האלו לא היה להם רב. כן? אז לא יצאו. זה מובן? זה רבי עקיבא. מה זה .. שוב אני חוזר... זה ברור: נכנס בשלום, דהיינו נכנס עם רב, אז יצא בשלום. מי שנכנס בפרדס בלי רב, לא יוצא מזה. זה מובן? וזה לא רק על העניין של הסוד. פרד"ס זה כל הלימוד, גם הפשט. מי שנכנס בלי רב לא יוצא. אי אפשר ללמוד תורה דרך ספרים. לכן אין לכם ספרים. אם יש לכם... טוב. [צוחק] אז נמשיך קצת. תפסתם את העניין, כן?

אולי עוד במילים אחרות: מי שנכנס ברע, קנה איזה ניסיון שהוא על המציאות מצד הרע. כשחוזר בתשובה, אותו ניסיון זה נוסף לנפש שלו, מבחינת הטוב. ולכן הזדונויות נעשות זכויות.

יש סיפור של המגיד מדובנא. עוד סיפור, אבל לפי דעתי זה קל להבין.

קהל: הוא יצא כי קיבל את האפשרות לצאת.

מניטו: זה מה שנקרא חזר בתשובה. זה העניין של התשובה.

קהל: הוא יצא..

מניטו: אז כל מה שעשה בבחינת רע, עכשיו הוא חי מזה מבחינת טוב. זה שכר עצום לבעל תשובה. כל מה שעשה בבחינת רע זה נחשב לו כזכויות בבחינת טוב.

יש סיפור כזה. פעם אחת הרב של הקהילה הסביר את זה. והיה בקהילה רשע אחד שלא החמיץ שום עבירה. כן. והרב שהיה מכיר אותו אמר לו: אני מקנא בך. למה? אז הוא הסביר לו את זה ככה: אם אתה חוזר בתשובה אתה תהיה יותר גדול ממני. כי אני לא מסוגל לעשות מה שאתה עושה. והפושע הזה האמין ברב הוא אמר לו: אתה בטוח? חזר בתשובה והיה רב גדול. אבל זוהי הסכנה, שמי שנכנס בלי סיעתא דשמיא כדי לצאת, הוא לא יוצא. כן. זה מה שקרה לפרנקיזם ולשבתאים ובדרך כלל להרבה הרבה הרפתקאות [..... צוחק] מסוג זה²⁰.

זה מה שאומרת הגמרא²¹ באופן פשוט. האומר 'אחטא ואשוב', אחטא ואשוב - אין מספיקין בידו לעשות תשובה²². כן. ויש הרבה סיפורים בגמרא ככה.

כשפושעים באים לקבל ברכה מהרב, אז הברכה היא: כל מה שאתה עשית ברע - שתעשה את זה בטוב²³. זה מובן?

קהל (גיל בן משה ז"ל, ממייסדי מכון מניטו): לפי מה שהרב הסביר עכשיו, האומר אחטא ולא אשוב אז זה מספיקין בידו (.....)

מניטו: אה.. לא אמרתי את זה. לא מי שאומר... לא, אולי הדיוק... מה שאתה אומר זה לא כל כך... הגמרא אומרת: האומר 'אחטא ואשוב אחטא ואשוב', כן. כשהיא אומרת את זה פעמיים, אין מספיקין בידו לחזור בתשובה. אם אומר את זה פעמיים – זה הרגל. כן? בפעם הראשונה כבר מתכוון לחטוא עוד. כן? ולכן קוראים לשוב. לא על לשוב בתשובה, אלא לשוב על החטא. זה נקרא... יש פסוק יפה בתהילים: "יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפשי את ה'..."²⁴ הפשט זה "ורשעים עוד אינם" אבל הדיוק לפי הנושא: "ורשעים עוד – אינם". אלו 'רשעים עוד' 'אחטא ואשוב'. זה מובן? כן? אז אני חוזר..

קהל: כל זה מתקשר ל (.....)

¹⁹ ברכות סד א

²⁰ תקנת השבין פרק ט פסקאות ה ו

²¹ משנה יומא פרק ח משנה ט

²² תקנת השבין סימן י פסקא ח: "אבל הכוונה על הטועים החושבים לחטוא כדי לשוב אח"כ להגיע למדרגת בעלי תשובה...ועל זה העידו חכמים דאין מספיקין בידו "

²³ מנחות מד א ר צדוק הכהן קומץ המנחה כה

²⁴ תהילים קד לה

מניטו: לא. אז שמה יש כוונה אחרת. אני לא יודע למה אתה מתכוון. העבריינים ? זה אנוסים. אלו שהיו מוכרחים להיות נוצרים מבחוץ. ה'מרנוס'.. כן. העבריינים. זה הכוונה ההיסטורית של היכל נדרי

טוב. אז איפה הגענו? כן. ההסבר הזה כבר מובן.. כן?

"כי כאשר החוטא שב בתשובה, מסלק עצמו מן המדרגה החומרית שהיה בו החטא ומגיע עד המדרגה הנבדלת. ומפני כך נחשב הוא חטאו מצד התשובה שעתה עומד בו הוא – שגגה".

מכיוון שהסיבה של החטא הייתה החומריות שלו. כשחזר בתשובה זה מתגלה. כי אם חטא – זה מחמת הדחק הגופני, זה נקרא שגגה. תפסתם?

לפני התשובה זה חטא בזדון. אחרי התשובה, מכיוון שחזר בתשובה אז הוא יצא מהלחץ של הגוף ומתגלה למפרע שהחטא שלו היה בשגגה. מכיוון שהיה חטא, מכיוון שהיה חוטא מכיוון שהיה בעל גוף. זה מובן? זה ההסבר של המהר"ל.

"כי השגגה הוא מצד החומר אשר מבטל השכלי. ומקשה..."

מה זה שגגה? אני לא רוצה אבל אני לא יכול אחרת. אז זה ההכרח של הגוף. של התכנים של הגוף. זה מובן? [קהל: כח הזן?] לא רק הכוח הזן. כל הטבע הגופני. לא רק כוח הזן, אם אני תפסתי למה אתה מתכוון. בלשון נקייה... כן? אבל כל החטאים באים מחמת הרצון לקבל מה שבא מהגוף²⁵ כן? אז אם חזר בתשובה, זה מתגלה שבאמת הוא לא רצה. כן. אז נופל, חוזר נאמר, למדרגה של חוטא בשגגה.

"ומקשה והאמר ריש לקיש ש'גדולה תשובה שזדונות נעשים לו זכויות... כשגגות, ומתרץ – לא קשיא. הא ששב מאהבה, הא ששב מיראה. דבר זה עניין עמוק מאוד".

איך השב מאהבה נעשו לו הזדונות כמו זכויות?

"כי זה שחטא ושב אל ה' יתברך הוא יותר מקובל ומרוצה לה' יתברך מהצדיק מעיקרא".

זה מה שאני אוסיף. "כי אין חידוש עם הצדיק שהוא בעל צדק בעצמו שהוא עם ה' יתברך.

אבל החוטא אשר הוא שב אל ה' יתברך כמו זה שחטא אל ה' יתברך. וכאשר הוא שב אל ה' יתברך דבר זה הוא יותר. כי האדם שהוא בא מרחוק, כמו שהוא החוטא שנתרחק מן ה' יתברך ובא עתה להתדבק בו יתברך. אין ספק שהדבקות הזו היא יותר".

ואפשר לפי דעתי לפרש בכיוון הזה הפסוק בקהלת: "מה יתרון לאדם מכל עמלו אשר יעמול" (קהלת א ג) זה התשובה. היתרון זה אם הוא חוזר בתשובה, הזדונות נעשות לו זכויות. זה היתרון. זה מובן? זה המשמעות של עמל. כן?²⁶

"כי כמו שתראה ביסוד האש כאשר הוא למטה הוא מתנועע למעלה. בוודאי דבר זה הוא בשביל גודל הדבקות שיש לאש אל המעלה. אף שהוא רחוק ממקומו הוא שב אל מקומו אשר יש לאש דבקות לשם לגמרי. דאם היה כל כך הדבוק שלו למעלה, לא היה מתנועע כל כך מרחוק. וכן אמרו במדרש על הגר: "ואהבת את הגר".

²⁵ תלמוד עשר הספירות לרב אשלג התסכלות פנימית זו

²⁶ תנחומא בלק יד: "לא ראה עמל בישראל.. אינו מסתכל בעברות שבידים" כלומר עמל הוא העברות ויתרון האדם מעמלו (מעברות שבידו) הוא התשובה שמהפכת אותם לזכויות

ליהודי נאמר, לבן ישראל נאמר: "ואהבת ל-רעך כמוך". אף על פי שיש עוד פסוק באותו פרק יט בויקרא, יש פסוק: "ואהבת לו כמוך"²⁷-לגר, יש עוד פסוק אחר: "ואהבתם את הגר"²⁸ זה אהבה יתרה מאהבה לישראל מכיוון שבא מיותר רחוק. זה מובן?

והרמב"ם הסביר²⁹ את זה במשנה תורה ש.. לגר יש שתי מצוות: המצווה של "ואהבת לו כמוך". והמצווה השנייה: "ואהבת את הגר". שתי מצוות. זה מובן? והרמב"ם מסביר³⁰ שהביטוי "לאהוב את" – זה רק הקב"ה. והקב"ה עשה יוצא מן הכלל לגרים. מכיוון שכפי שמסביר המהר"ל, הם באים מרחוק. כן?

תשובה לקהל: סליחה... לא לא לא.. זה דווקא ספרות יפה אבל זה טעות. כי... אני יודע, כי... נכון, זה יפה... אבל זה לא הנושא.

הכתוב אומר: "ואהבת לרעך כמוך". כי החשיבות של האהבה לזולת הוא דווקא לקרוב. לרחוק אין שום חשיבות. אני יכול לאהוב את כל אפסי הארץ. כן. אפס... כן? זה רחוק. אני יכול לאהוב? אני מבטיח לכם שאני אוהב את הסינים. הם רחוקים. אבל לאהוב את הקרוב... השכן, זה קשה. מכיוון שיש תחרות באמת נכון? ולכן בכוונה התורה אמרה "ואהבת ל-רעך". כי לפי התורה יש נטייה לראות הרע בזולת. לכן רע (בפתח) ורע (בצירה) זה אותן אותיות. כן?

זה מה שקרה לקין כשהקב"ה אמר לו: "לפתח חטאת רובץ"³¹ אז הוא חיפש איפה החטאת שרובץ לפתח. בפתח ראה את הבל – אז הרג אותו. זה מדרש.

ולכן אני רוצה לדייק את זה. יש שני פסוקים באותו פרק יט בויקרא: "ואהבת לרעך כמוך", וגם פסוק אחר לגר: "ואהבת לו כמוך כי גרים הייתם במצרים"³² לכן אין בעיה שנרחם על כל הבריות. אבל דווקא יש צורך לדייק באהבה של הזולת שהוא הקרוב. מכיוון שהקרוב יש בעיה. לרחוק אין. אין בעיה... זה מובן? אז זה בצורה אחרת שהוא מביא את הפסוק. ופה אתה תראה את התשובה על השלום והאהבה. כן. השאלה שלך. את הפסוק... מיד נראה את זה.

"ואהבתם את הגר" זה שהניח מקומו ובית אבותיו ובא אליכם להתגייר, להתדבק בכם "ואהבת את הגר" ולכך נאמר [בישעיהו]: "שלום שלום לרחוק ולקרוב"

כלומר, השלום הוא בדבוק שנותן לאחר והוא יותר אל אותו שבא מרחוק"

שבא מרחוק! אתה שומע? שבא מרחוק, לא שנמצא רחוק. זה מובן? שלום שלום לרחוק כשחוזר.

"והדר לקרוב שאין מורה כל כך הדיבוק בו יתברך" מכיוון שזה טבעו להיות קרוב. מי שהיה רחוק והתקרב, יש לו זכות יתרה ומביא מה שנמצא מרחוק.

זה היתרון שלו. בתנאי שממש יחזור בתשובה. כן? שלא יאמר "אחטא ואשוב אחטא ואשוב".

שאלה מהקהל: (.....)

מניטו: מה? שמעיקרא היה רחוק והתקרב. והגמרא מביאה את הפסוק הזה לבעל תשובה.

יש גמרא האומרת: "במקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים³³. זוכרים?

²⁷ויקרא יט לד

²⁸ דברים י יט

²⁹ ספר המצוות עשה רז

³⁰ משנה תורה הלכות דעות פרק ו הלכה ד

³¹ בראשית ד ז

³² שם פסוק לד

³³ ברכות לד ב

אז לפי הפסוק: "שלום שלום לרחוק ולקרוב", זה הבעל תשובה שהיה רחוק והתקרב. ולדעה החולקת על זה: "שלום שלום לרחוק ולקרוב" – מי שהיה רחוק מהעבירה זה הצדיק הגמור. ולקרוב – לקרוב מהעבירה. כן. טוב.

"ודבר זה מצד שהוא מזכך נפשו לגמרי כאשר שב בתשובה, ולכך נעשה לו זדונות שלו כזכויות. [כזכויות בפשט] כי הזדון שהוא הרחוק, [המזיז שהוא הרחוק] בעצמו שהתרחק ובא אל ה' יתברך מורה זה על הדיבוק הגמור בו יתברך. ובה זדונות שלו נעשות זכויות. ובכך אמר דווקא ששב מאהבה. כי הדבוק בו יתברך כדכתיב: "לאהבה את ה' א-לוהיכם"

(.....את ההמשך) והגענו... אה.. כן.. כן יש לכם?

"ולדבקה בו. והדביקות בו יתברך הוא מצד הזכות הגמור שבו. ובכך רוצה להסתלק מן החטא שהיה נמשך אחר הפחיתות ורוצה להתדבק בו יתברך שהוא קדוש לגמרי. ולכך זדונות שלו נעשים כזכויות. שהתשובה מאהבה מורה על גודל הדבוק בו".

הדיבוק בו... צריך לומר, אבל זה לא יפה... הדבקות בו יתברך.

"אבל השב מיראה אין זה שבא אל ה' יתברך להתדבק בו, לכך לא אמר בזה שנסתלק ונזדכך מן הפחיתות שבו. ולכך אמרו כי השב מיראה, זדונות שלו נעשים כשגגות".

טוב. אז תקראו את הדפים ותמשיכו... אז מכל מקום יש לי כמה הודעות. אני מזכיר לכם שנתפלל סליחות ביום שישי פה בארבע בבוקר... סליחות בארבע בבוקר. כן. ואחר כך שחרית. ערב ראש השנה. אז מחר יש לכם שני שיעורים בעברית. בחמש ארבעים וחמש שיעור על ספר יונה. בשמונה, שיחה של הרב אטון על... מתוך אורות התשובה של הרב קוק. טוב. אז להתראות בקרוב.